

PLAN PROMOCIJE INVESTICIONIH POTENCIJALA CRNE GORE I PRIVLAČENJE INVESTITORA U SEKTOR POLJOPRIVREDE

UVOD

Crna Gora, već duži niz godina, bilježi spoljntrgovinski deficit. Kada su u pitanju poljoprivredni proizvodi, Crna Gora se može okarakterisati kao uvezno zavisna država. Usitnjeni posjedi, slaba tehnološka opremljenost, zaostali tehnološki procesi koji se primjenjuju u procesu poljoprivredne proizvodnje, samo su neke od karakteristika koje treba izmijeniti u narednom periodu. Jedan od faktora koji ima direktan uticaj na osavremenjavanje nedostataka karakterističnih za privredni sistem Crne Gore su svakako strane direktne investicije (SDI) i njihov multiplikativni efekat na cjelokupan sistem. Takođe, poznato je da SDI sa sobom donose: (i) kapital; (ii) nove tehnologije; (iii) nove tehnološke procese; (iv) ideje, viziju,...; (v) know-how;...

Shodno Programu rada Vlade za 2013. godinu, jedna od utvrđenih obaveza ovog Ministarstva je da kroz usvajanje *“Plana promocije investicionih potencijala Crne Gore i privlačenje investitora u sektor poljoprivrede”*, podstiče ukupni ambijent za investiciona ulaganja u poljoprivredu i definiše modalitete valorizacije ovih značajnih razvojnih resursa.

Osnovni cilj podsticaja privatizacija, promocije investicionih potencijala Crne Gore i privlačenju investicija u sektor poljoprivrede je:

1. povećanje konkurentnosti,
2. povećanje efikasnosti funkcionisanja poljoprivrednih preduzeća,
3. podsticaj razvoju preduzetništva,
4. povećanje zaposlenosti,
5. povežanje nivoa i stepena proizvodnje,
6. opšti rast životnog standarda.

Metode i način realizacije plana

U toku 2013. jedan dio projekata biće realizovan kroz proces privatizacije, posredstvom Savjeta za privatizaciju i kapitalne projekte u okvirima odluke Vlade o planu privatizacije za 2013, dok će drugi biti realizovan kroz direktan kontakt sa potencijalnim investitorima koji iskažu određeni stepen interesovanja za realizaciju investicionih projekata.

Plan aktivnosti za realizaciju novih investicija

Za kvalitetnu implementaciju i praćenje investicionih potencijala u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije, vodoprivrede i drvoprerade, neophodno je obezbijediti kvalitetnu kadrovsku strukturu u samom Ministarstvu, sa adekvatnim kvalifikacijama koji mogu odgovoriti potrebama podrške započetih projekata koji su u toku, kao i stvoriti uslove za promociju novih investicija odnosno značajnih razvojnih projekata u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije, šumarstva i vodoprivrede, koji će podstaći i privući nove investitore u ovoj oblasti.

S tim u vezi, neophodno je, u saradnji sa drugim Ministarstvima, pripremiti baze adekvatnih planskih podloga i drugih dokumentata, potrebnih za adekvatnu prezentaciju pojedinih projekata, kao i pripremiti odgovarajuće ekonomske analize razvojnih projekata koji će promovisati investicione potencijale u oblasti poljoprivrede.

Predstojeće aktivnosti Ministarstva, koje će omogućiti brži razvoja i podstaći potencijale u ovoj oblasti, bit će usmjerene na:

- Prikupljanje relevantne dokumentacije (tehničke, prostorne, sagledavanje planova i studija lokacija, katastarskih podloga i sl.);
- Razrješavanje imovinsko pravnih i drugih problema kao i komunalija, povezanih sa predloženim investicijama;
- Pripremu, izradu i objavljivanje tendera za nova ulaganja;
- Realizovanje administrativnih aktivnosti usmjerenih na ubrzanje procedure i obezbjedjivanje uslova za efikasniji rad na obavljanju novih, kao i realizaciji započetih investicionih projekata iz oblasti resora;

- Definisanje modaliteta potpune valorizacije razvojnih resursa u oblasti nadležnosti Ministarstva;
- Pripremu, promociju i kreiranje adekvatnih modela koji će podstaći investiture da se zainteresuju za ponudjene investicione potencijale;
- Komunikacija sa potencijalnim investitorima o mogućnostima i načinu realizacije projekata u svim fazama, od izrade plana, pripreme infrastrukture, do faze izvodjenja i finalnog proizvoda;
- Pripremu analize uticaja projekta na ukupni razvoja u oblasti nadležnosti Ministarstva;
- Kontinuiranu komunikaciju sa lokalnim samoupravama;
- Praćenje statusa i dinamike realizacije pojedinih investicija i informisanje Vlade o ostvarenim aktivnostima;

Za uspješnu realizaciju predviđenih aktivnosti biće potrebno obezbijediti punu međuresorsku koordinaciju.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja će u skladu sa interesovanjem potencijalnih investitora potencirati:

- Ustupanje koncesija, dovodjenje novih investitora za nove fabrike za proizvodnju vode za piće;
- Promociju projekata u oblasti drvoprerade i uključivanje novih investitora koji će omogućiti intenziviranje ulaganja i aktiviranje potencijala u ovoj oblasti razvoja sa većim stepenom finalizacije proizvodnje, uključujući i izdavanje novih koncesija na šume;
- Blagovremenu pripremu Plan privatizacije za Savjet za privatizaciju i kapitalne projekte za nova preduzeća u 2014, kroz koji će se u saradnji sa Opštinom Podgorica razmotriti mogućnost privatizacije za "Plodovi Crne Gore", AD Podgorica;
- Nastojanja da se riješe aktualni problemi administrativne, tehničke, finansijske, kadrovske prirode, ... u problematičnim koncesionim ugovorima.

PREDLOG INVESTICIONIH PROJEKATA ZA 2013. GODINU

1. GRAHOVO POLJE

Kao što je navedeno, i pored činjenice da Crna Gora ima prilično visok stepen obradivog zemljišta po glavi stanovnika, problem predstavlja činjenica da je obradivo zemljište podijeljeno na manje parcele (usitnjene posjede), što dodatno otežava ozbiljniju industrijsku proizvodnju u oblasti poljoprivrede.

Crna Gora kroz strategiju kooperativa i usvajanje *Zakona o kooperativama* teži kolektiviziranju proizvođača i njihove proizvodnje na usitnjenim posjedima. Sa druge strane mali broj velikih parcela moraju biti strateški opredijeljene i privedene namjeni koja će generisati povećanje poljoprivredne proizvodnje namijenjene domaćoj potrošnji i izvozu što će direktno uticati na smanjenje spoljnotrgovinskog deficita.

Izuzetak predstavlja upravo Grahovsko polje, predio koji se nalazi na teritoriji opštine Nikšić, i zauzima više stotina hektara obradivog zemljišta. Zemljišni kompleks predstavlja jedinstveni dio obradivog zemljišta u Crnoj Gori koja pojedinačno zauzima značajniju površinu iz čega proizlazi pogodnost za ozbiljnijom poljoprivrednom proizvodnjom.

Predio Grahovo polje se karakteriše kao veoma plodno zemljište na kojem se mogu gajiti različite poljoprivredne kulture (krompir, luk, šargarepa, paradajz, žitarice, stočna hrana i sl.) kao i bavljenje stočarstvom (formiranje farmi sa muznim grlima, tovnim junadima i sl).

Na određenom predjelu moguća je izgradnja ili rekonstrukcija postojećeg objekata za potrebe primarne poljoprivredne proizvodnje i prerađivačkih kapaciteta. Takođe, moguća je rekonstrukcija sistema za navodnjavanje. Geografski položaj i klima daje mogućnost bavljenja svim vrstama poljoprivredne proizvodnje. Aktivnosti prethodnog koncesionara su dokazale navedene mogućnosti uspješnog bavljenja poljoprivrednom proizvodnjom.

Prepreke

Trenutno ne postoji grafički prikaz za ovu katastarsku opštinu, odnosno ne postoje informacije o položaju u prostoru i nepreciznosti podataka o površini nepokretnosti. Ono što je ohrabrujuće jeste da je trenutno u okviru Projekta *“Osnivanje katastra nepokretnosti na nepremjerenom dijelu teritorija opština Nikšić, Cetinje i Podgorica”*, u toku izlaganje podataka na javni uvid što podrazumijeva utvrđivanje prava na nepokretnost u okviru kojeg se vodi upravni postupak pred Komisijom za izlaganje podataka na javni uvid.

Benefiti

Prije svega, Crna Gora bi ovim poslom značajno povećala količine, stepen proizvodnje što bi obezbijedilo veći stepen zadovoljavanja domaćih potreba kao i rast izvoza poljoprivrednih proizvoda. Na ovaj način doći će do pada spoljnotrgovinskog deficita.

Takođe, projekat bi direktno generisao nova radna mjesta kroz: (a) zapošljavanje u sami proces proizvodnje; (b) zapošljavanje u prerađivačke kapacitete; (c) multiplikativni efekat u tercijalnom sektoru-posredničkim aktivnostima. Privlačenjem investitora u ovom sektoru Crna Gora bi još jednom potvrdila svoj kvalitet i pristupačnost kao povoljne investicione destinacije.

2. ŠASKO POLJE

Kao što je to slučaj i sa Grahovskim poljem, Šasko polje predstavlja značajnu površinu obradivog zemljišta u Crnoj Gori. Glavna prednost mu je upravo površina jer je crnogorsko obradivo zemljište izdijeljeno na manje parcele, što nije slučaj sa ovim poljem. Šasko polje se nalazi na teritoriji opštine Ulcinj u neposrednoj blizini Šaskog jezera bogatog ribom. Pogodan geografski položaj, i povoljna klima omogućavaju sveobuhvatnu poljoprivrednu proizvodnju na ovom predjelu.

Karakteriše ga prilično plodno zemljište, pogodno za uzgoj širokog spektra poljoprivrednih kultura, i to u obimu koji bi značajno doprinio sveukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji u Crnoj Gori.

Na ovom području postoji mogućnost proizvodnje organskog povrća, kroz izgradnju objekata staklenika uz instaliranje najsavremenije opreme i najboljih tehničko-tehnoloških rješenja i primjenu Evropskih standarda proizvodnje.

Zainteresovanost inestitora za Šasko polje već postoji. Na ovom području takođe postoji mogućnost instaliranja solarnih panela, za proizvodnju električne energije, što takođe može biti ineteresantno budućim investitorima.

Prepreke

Potrebno je organizovati sastanak na Ministarskom nivou i definisati namjenu ovog zemljišta i mogućnost ustupanja po unaprijed definisanom modelu.

Benefiti

Povećan obim poljoprivredne proizvodnje, koji bi se dobio kroz investiranje u ove površine, doveo bi do zadovoljenja domaćih potreba za poljoprivrednim proizvodima. Takođe bi ostavio prostor za izvoz, što bi doprinijelo smanjenju spoljnotrgovinskog deficita zemlje. Pošto se Šasko polje nalazi u okviru Opštine Ulcinj, koja je prepoznata turistička destinacija, postoji mogućnost povezivanja sektora poljoprivrede sa turizmom, što bi takođe donijelo benefite Crnoj Gori.

Valorizovanje ovog područja, dovelo bi do otvaranja većeg broja novih radnih mjesta, što bi smanjilo nezaposlenost i povećalo kvalitet života u ovom kraju. Takođe bi dalo šansu mladom kadru da dođe do zaspolenja i primijeni svoje znanje. Nove invsticije bi potvrdile status Crne Gore kao ineteresantne investicione destinacije, što bi doprinijelo imidžu zemlje i privuklo nove investicije u ovoj oblasti.

3. FARMA SVINJA

Farma svinja u okviru Panto grupacije je jedina tog tipa u Crnoj Gori i pokazala se kao veoma povoljna za gajenje svinja, a potrebe za proizvodima od svinjskog mesa (kao svježeg tako i suhomesnatog) sve veće. Zbog toga u nekim zemljama EU, koje se pretežno bave intenzivnim stočarstvom, svinjarstvo postaje vodeća grana stočarstva, a 60 % potreba za proteinima animalnog porijekla podmiruje se svinjskim mesom. Međutim, sadašnja prosječna veličina stočarskih farmi u Crnoj Gori je trenutno premala da bi bila konkurentna u okviru članstva u EU. Stoga je važno olakšati strukturna prilagođavanja tokom narednih godina kroz programe podrške koji su usmjereni na ekonomski održive strukture farmi, uključujući i podršku formiranju grupa proizvođača (mašinski prstenovi, itd.). Pored konkurentnosti, treba značajno poboljšati i opštu usklađenost stočarstva sa domaćim i standardima EU u pogledu zdravlja i dobrobiti životinja, zaštite životne sredine, bezbjednosti hrane i zaštite na radu.

Tradicionalni sistem stočarske proizvodnje koji se može naći na većini poljoprivrednih gazdinstava ima veoma nisku produktivnost. Razlozi za to su, između ostalog, ograničena znanja i vještine farmera u pogledu savremenih tehnologija, ograničena primjena savremenih proizvodnih tehnika i tehnologija i ograničena upotreba poboljšavanja genetske strukture životinja.

Za razliku od gore navedenih farmi, proizvodnja na farmi svinja je intenzivnog tipa, posjeduje najsavremeniju opremu kod nas (postrojenje za uzimanje sjemena za vještačko osjemenjavanje, bukarište, savremene kaveze za krmače i prasad, objekte za predtovi i tove...). Pored intenzivnog tova svinja, na ovoj farmi je i stado od 1,100 priplodnih krmača. Prasad dobijena na ovoj farmi se tove u susjednom objektu, ili se prodaju lokalnim farmerima.

Prepreke

Pitanje Farme svinja je složeno jer posluje u sastavu Pantomarketa, doo, Herceg Novi i po izjavi bivšeg rukovodioca farme, stavljena je i hipoteka od Hipo Alpe Adria banke, zajedno sa drugom imovinom (živinarska farma i drugi objekti). Takođe, veliki problem predstavlja i uvoz komponenti za koncentrat (soja, pšenica, kukuruz).

Benefiti

Crna Gora bi, investiranjem i osposobljavanjem ove fabrike značajno povećala stepen proizvodnje svinjskog mesa što bi obezbijedilo veći stepen zadovoljavanja domaćih potreba kao i smanjenje uvoza svinjskog mesa.

Takođe, projekat bi direktno generisao nova radna mjesta kroz: (a) zapošljavanje u sami proces proizvodnje; (b) zapošljavanje u prerađivačke kapacitete; (c) pozitivan uticaj na spoljnotrgovinski deficit kroz smanjenje uvoza svinjskog mesa i zadovoljavanje domaće potrošnje.

Privlačenjem investitora u ovom sektoru Crna Gora bi još jednom potvrdila svoj kvalitet i pristupačnost kao povoljne investicione destinacije.

4. FABRIKA STOČNE HRANE

Potrebe savremenog tržišta postavile su proizvođačima stočne hrane visoke kriterijume kvaliteta i sofisticirane zahtjeve . U Crnoj Gori su svojevremeno postojale tri fabrike za proizvodnju stočne hrane. Danas, FABRIKA STOČNE HRANE a.d., koja posluje u sklopu Panto group, je jedina fabrika ove vrste u Crnoj Gori. Međutim., firma u čijem je vlasništvu i ova fabrika je u stečaju. Fabrika je proizvodila kvalitetnu hranu za sve vrste stoke.

Proizvodni kapaciteti fabrike su oko 18 hiljada tona hrane godišnje ili oko 6 tona na sat. Fabrika je vlasnik 5.914 m² zemljišta, od čega je 1.556 m² pod objektima. Sve komponente se uvoze iz Srbije, a godišnje potrebe raznih koncentrata dostižu cifru od 20.000 t, najviše za krave muzare, za koke nosilje, tov pilića, junadi i svinja. Danas se stočna hrana (gotove smjese) uvozi iz Srbije.

S obzirom da je riječ o jedinoj fabrici ove vrste u Crnoj Gori, važno je osigurati opstanak iste, čime bi se smanjila zavisnost od uvoza a samim tim povećala stabilnost u sektoru poljoprivrede.

Prepreke

Pitanje fabrike stočne hrane je složeno jer posluje u sastavu Pantomarketa, doo, Herceg Novi i po izjavi bivšeg rukovodioca farme, pokrenut je stečajni postupak. Takođe, veliki problem predstavlja i uvoz komponenti za koncentrat (soja, pšenica, kukuruz).

Benefiti

Crna Gora bi, investiranjem i osposobljavanjem ove fabrike značajno smanjila stepen uvoza stočne hrane i povećala proizvodnju čime bi se podigao stepen zadovoljavanja domaćih potreba

Takođe, projekat bi direktno generisao nova radna mjesta kroz: (a) zapošljavanje u sami proces proizvodnje; (b) zapošljavanje u prerađivačke kapacitete; (c) smanjenje uvoza stočne hrane koji je veoma visok; (d) konkurentnost.

5. “DUVANSKI KOMBINAT” AD Podgorica

Tradicionalno veliki broj domaćinstava u Crnoj Gori, primarno u centralnoj regiji, se bavio proizvodnjom duvana. U vremenu ekspanzije ovog sektora, isti je zapošljavao oko 1000 domaćinstava i bilježio zasade duvana na oko 500 ha. Danas, prema zadnjim podacima iz 2012. godine, u ovom sektoru je angažovano oko 70 domaćinstava dok su površine pod zasadima duvana pale na 40ha.

Ovo je samo jedan od empirijskih dokaza koji potvrđuje da je veliki broj domaćinstava svoju egzistenciju pronalazio u proizvodnji duvana sa jedne strane dok takođe potvrđuje činjenicu da je moguće uzgajanje duvana na velikim površinama sa velikim ekonomskim benefitima. Padom duvanske industrije u Crnoj Gori kroz oslabljenu tehnologiju, slab menadžmet, nekonkurentnost domaćih proizvoda, slab nastup na tržištu, zaostala ambalaža i sl što se reflektovalo kroz pad aktivnosti Duvanskog kombinata se mogu okarakterisati kao ključne za pad broja domaćinstava koja se bave proizvodnjom duvana i površina pod zasjevima duvana.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u prethodnom periodu pokrenulo vise tendera sa idejom i ciljem privatizacije "Duvanskog kombinata" AD Podgorica, koji su bili neuspješni. Ministarstvo u narednom periodu ima u planu da strateški pronađe investitora koji će biti u mogućnosti da revitalizuje kombinat i pokrene proces obnavljanja tradicionalne proizvodnje duvana.

Prepreke

Eventulne prepreke, u procesu privatizacije, mogu biti u nagomilanim obavezama, dugovima Duvanskog kombinata, neriješenim problemima u odnosu sa radnicima, zaostale poreske obaveze, veliki broj zaposlenih radnika i sl.

Takodje, u procesu razlizacije kao problem se mogu nametnuti neriješena komunalna i putna infrastruktura na novoj lokaciji koja je opredijeljena za gradnju novog Duvanskog kombinata, spora administracija i sl.

Benfiti

Ideja jeste, kroz privatizaciju - prodaju akcijskog kapitala, izgradnju nove fabrike Duvanskog kombinata na novoj lokaciji, pokrenuti tradicionalnu proizvodnju, povratak domaćinstava koja su se bavila ovom proizvodnjom i obnavljanje i proširivanje površina pod zasadima duvana. Na ovaj način, kroz privlačenje investicija u sektoru poljoprivrede, doći će do obnavljanja poljoprivredne djelatnosti, povećanja broja zaposlenog stanovništva odnosno pad nezaposlenosti u Crnoj Gori. Takođe, generisaće se povećanje izvoza kao i smanjenje uvoza duvanskih proizvoda, doći će do rasta prihoda po osnovi akciza. U pregovaračkom postupku vodiće se računa o upošljavanju što većeg procenta postojećeg broja radnika, rješavanja zaostalih i otvorenih pitanja. Na kraju, Država Crna Gora će generisati kapital po osnovu prodaje akcijskog kapitala.

6. AD "ZORA" BERANE

Mljekara „AD ZORA “ nalazi se u opštini Berane u sjevernom regionu Crne Gore koji posjeduje značajne mogućnosti za razvoj i proizvodnju širokog spektra proizvoda mljekarske industrije koji mogu zadovoljiti potrebe domaćeg tržišta. Osnovana je 2002. godine u cilju obavljanja privrednih djelatnosti u mljekarstvu.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u pregovorima, koji se odvijaju u kontinuitetu, sa potencijalnim investitorima koji su zainteresovani za privatizaciju kompanije koja bi se obavila kroz kupovinu akcijskog kapitala.

Industrija prerade mlijeka Crne Gore apsorbuje samo mali dio primarne proizvodnje mlijeka (oko 15%), dok najveći dio preostalog mlijeka prerađuju se u domaćinstvima u različite vrste autohtonih mliječnih proizvoda (sir, skorup) kao i za ishranu teladi. S obzrom na to da je sektor mljekarstva najosjetljiviji dio poljoprivrede, njegove potrebe za podrškom su najveće i među prioritetima za investicionu podršku.

U cilju poboljšanja opšte situacije u mljekarskom sektoru treba poboljšati četiri ključna aspekta :

- a. Smještaj životinja;
- b. Tehnologija proizvodnje stočne hrane i ishrane životinja;
- c. Higijena muže i mlijeka u cilju dobijanja mikrobiološki ispravne i kvalitetne sirovine za proizvodnju mliječnih proizvoda;
- d. Adekvatno odlaganje stajskog đubriva;

Prepreke

Brojni finansijski i menadžerki problemi koji su postojali u AD „ZORA“ doveli su skoro do stečaja te je stoga bilo neophodno naći adekvatnog strateškog partnera kako bi se povratili kupci i tržište. Nedovoljno razvijena mreža otkupnih stanica i velika geografska razućdenost proizvođača mlijeka utiću na kontinuitet u nabavci sirovina.

Takođe, da bi povećali svoju konkurentnost u odnosu na uvozne proizvode neophodno je smanjiti cijenu koštanja mlijeka i povećati diversifikaciju proizvodnje kao i poraditi na marketingu, koji je pored kvaliteta sirovine jedan od najvažnijih elemenata uspješne proizvodnje.

Benefiti

Cilj Ministarstva jeste da kroz privatizaciju obnovi nivo proizvodnje u mljekari, zadrži postojeći broj radnika, generiše nove investicije, obnavljanje tehnološki procesa i postrojenja. Na ovaj način stvoriće se potrebna infrastruktura i zaokružiti proces otkupa sirovog mlijeka i proizvodnja mlijeka i mliječnih proizvoda.

7. RJEŠAVANJE PROBLEMA ŽIVOTINJSKOG OTPADA U CRNOJ GORI

U Crnoj Gori postoji problem odstranjivanja i rukovođenja otpadom životinjskog otpada. Po trenutnom uređenju svaki proizvođač mora sam da, u skladu sa postojećim pravilima, pronađe mjesto adekvatno za odlaganje otpada ovog tipa. U odnosu na trenutni način uređenja, EU standardi zahtijevaju drugačija rješenja za ovaj problem. Dakle, da bi cjelokupni proces proizvodnje bio zaokružen potrebno je urediti svaki dio tog procesa.

Ministarstvo poljoprivrede je u procesu izrade pravilnika o rukovođenju otpadom životinjskog porijekla, na osnovu čega će se stvoriti platforma za privlačenje investitora koji su zainteresovani za otkup otpada životinjskog porijekla i uključivanje u dalji proces prerade.

Postoji zainteresovanost kompanija koje se bave preradom životinjskog otpada koji se kasnije koristi kao resurs u procesu proizvodnje električne energije.

Prepreke

Nedovoljna ekološka svijest poljoprivrednih proizvođača, nedostatak finansijskih sredstava i neadekvatna zakonska regulariva otežavaju sprovođenje ovog programa.

Benefiti

Ovo je investicija koja ima multiplikativni efekat: (i) na uređivanje sistema i rješavanje problema životinjskog otpada u Crnoj Gori; (ii) kreiranje novih radnih mjesta kroz otvaranje postrojenja i osnivanje fabrike za preradu otpada; (iii) proizvodnju sirovina koje se koriste kao energenti, bio gorivo u daljem procesu proizvodnje i prerade. Adekvatno rešavanje ovog problema doprinijelo bi očuvanju životne sredine u Crnoj Gori kao i imidžu Crne Gore kao ekološke države.